

Опубліковано

Шостак І.В. Душпастирство єпископа К.-К. Цецішовського – приклад конфесійної толерантності // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Випуск 291-292: Філософія. – Чернівці, 2006. – С. 186-189.

**Душпастирство єпископа К.-К.Цецішовського – приклад
конфесійної толерантності**

Inna Shostak

**Pastor activity of the bishop K.-K. Cecishowski – example of confession
tolerance**

Pastor activity of the bishop Kasper-Kazymyr Cecishowski is explored in the article. He was the first lutsk-zhytomyr bishop after joining of Volhyn in the complement of the Russian empire. His of thirty years pastor activity was marked by moderation, confession tolerance and humaneness.

У статті розкрито становище Римо-Католицької Церкви на Волині у першій половині XIX ст., коли на чолі Луцько-Житомирської римо-католицької дієцезії стояв єпископ Каспер Казимир Цецішовський. Автором аргументовано доведено, що церковна діяльність К.Цецішовського відзначалася рисами конфесійної толерантності.

Ключові слова: *К.-К.Цецішовський, Луцько-Житомирська дієцезія, конфесійна толерантність*

Key words: *K.-K. Cecishowski, Lutsk-Gytomyr dioceses, confessional tolerance*

Наприкінці XVIII ст. як наслідок трьох поділів Речі Посполитої до Російської імперії було приєднано ряд територій, у т.ч. поліконфесійну Волинь. Найбільш репрезентативною у цьому регіоні була Римо-Католицька Церква, яка на Волині адміністративно була оформлена як Луцько-Житомирська дієцезія (*епіскопство*). На чолі дієцезії був єпископ, іменований Папою Римським. Титул єпископа походив від назви дієцезії – луцько-житомирський. Після проведення узгодження із царською владою, грамотою від 8 серпня 1798 р., затвердженою буллою папи Пія VI “*Maximis undique praessi*” від 15 листопада 1798 р., було призначено першого луцько-житомирського єпископа Каспера Казимира Цецішовського [6, 86-89].

Об’єктом дослідження в даній статті є луцько-житомирський єпископ К. Цецішовський. Предметом вивчення виступає душпастирська діяльність К. Цецішовського, який обіймав сан луцько-житомирського єпископа протягом 1798-1828 років. На початку XIX ст. Луцько-Житомирська дієцезія територіально співпадала з кордонами Волинської губернії. Таким чином у статті розглянуто релігійну ситуацію на Волині першої половини XIX ст. на прикладі діяльності єпископа К. Цецішовського. Метою дослідження є обґрунтовано довести, що єпископ Каспер Казимир Цецішовський у своїй душпастирській діяльності керувався засадами толерантності, розуміння, принципами християнської моралі. Історіографічна база з даної проблеми є обмеженою. Відсутні ґрунтовні дослідження цієї теми як в українській, так і в польській історіографії. Однак неопрацьованими ще залишаються джерельні архівні матеріали, передусім Державного Архіву Житомирської області, фонд 178 – Луцько-Житомирська римо-католицька духовна консисторія.

Каспер Казимир Цецішовський (1745-1831 рр.) очолював дієцезією протягом 30 років, що у XIX ст. було досить довгим терміном. Це означає, що в складних для розвитку Римо-Католицької Церкви умовах, йому вдалося дотримуватися лояльності до влади та, з іншої сторони, сприяти розвитку або ж хоча б не знищенню релігійного римо-католицького життя на підлеглих йому теренах. Окрім іншого, єпископ Цецішовський відзначався однаково доброзичливим ставленням та відкритістю на допомогу особам незалежно від їхнього віросповідання.

Народився Каспер Цецішовський 5 січня 1745 р. в м. Озорові (Східна Мазовія, Річ Посполита) у сім'ї польських дворян [4, 1-10]. Освіту Каспер отримав у Варшавському народному училищі, а у 1764 р. вступив до Варшавської семінарії. З дитинства відчуваючи покликання до священства, Каспер вирішив його реалізувати і у 1765 р. направився до Риму (Ю. Білоусов помилково вказує дату – 1760 р.), де був прийнятий до складу алюмнів Семінарії Конгрегації Поширення Віри. Дана семінарія готувала майбутніх місіонерів. Під час навчання він зарекомендував себе відмінним семінаристом, відзначався глибокою й щирою побожністю, старанністю. У нього зароджується прагнення місіонерської праці на Сході [8, 36-39; 7, 54-98]. Закінчивши теологічні студії у 1768 р. К. Цецішовський отримав свячення з рук папи Климента XIII.

Повернувшись з Риму, в грудні 1768 р., К. Цецішовський одразу поринає в активне душпастирське життя священика Речі Посполитої: отримує парафію у Збучині (Краківська дієцезія), його призначають каноніком Варшавського колегіатського капітулу. З 1771 р. К. Цецішовський – варшавський віце-офіціал, а у 1773 р. став генеральним офіціалом. Наступним, значним досягненням у розвитку його кар'єри стало обрання коад'ютором київського єпископа Франциска Оссолінського. Королівська згода на цю номінацію була отримана від Станіслава Августа 13 березня 1775 р. Папа Римський Пій VI 25 травня того ж року затвердив його коад'ютором при Ф. Оссолінському з правом наступництва сану єпископа. При цьому він уділив Касперу звільнення від обов'язку мати науковий ступінь – необхідної вимоги для коад'юторів. Деякі дослідники особи К. Цецішовського (наприклад, Ю. Білоусов) припускають, що призначення коад'ютором київського єпископа мало лише формальний характер і передбачало тільки право наслідування катедри після Ф. Оссолінського, але не фактичний переїзд до України. На підтвердження цього слугують факти, що впродовж 1776-1784 рр. К. Цецішовський провадив активну душпастирську працю в Центральній Польщі. Розширення обов'язків К. Цецішовського відбулося у зв'язку із виконанням з 1780 р. функцій варшавського офіціала [7, 48].

7 серпня 1784 р. помирає київський єпископ Франциск Оссолінський. К. Цецішовський вже на другий день по смерті єпископа приймає керівництво дієцезією у власні руки. Канонічно цю посаду він зайняв 8 жовтня 1784 р. Роль єпископської столиці на той час тимчасово виконував Житомир. Саме туди, до катедри св. Софії, 16 липня 1785 р. К. Цецішовський відбув на урочистий інгрес [12, 169-170]. Під час політичних та адміністративних змін, що відбувалися наприкінці XVIII ст., він не припинив душпастирської діяльності, лишився вірним своєму покликанню.

Після поділів Речі Посполитої єпископ К. Цецішовський залишився на українських теренах назавжди. Був єдиним з тогочасних римо-католицьких єпископів, що склав присягу на вірність цариці Катерині II. З цієї причини не змушений був залишати своєї дієцезії (на той час – Пінської) [15, 175-208].

З 1798 р. К. Цецішовський отримав титул луцько-житомирського єпископа. Його резиденцією стає Луцьк, оскільки Житомир не міг виконувати цих функцій. Перенесення єпископської катедри з Житомира було пов'язане з тим, що в житомирському соборі тривала реконструкція, а у Луцьку єпископська катедра існувала ще з 1427 р. У травні 1795 р. почався ремонт катедрального костелу св. Софії в Житомирі, який поступово трансформувався в чергову реконструкцію собору (1796-1800 рр.). У зв'язку із цим єпископ час від часу мешкав також у бердичівському кармелітському монастирі [7, 49-56].

Діяльність єпископа К. Цецішовського на чолі луцько-житомирського духовенства навіть після приєднання території дієцезії до Російської імперії була активною і плідною, звичайно ж, наскільки це було можливим за тодішніх умов. У перші роки, коли політика русифікації ще не набула свого широкомасштабного розмаху, спостерігався ріст кількості практикуючих римо-католиків на Волині. Це, відповідно, викликало потребу будови нових храмів. Протягом 1798-1827 рр. у Луцько-Житомирській дієцезії постало 29 нових парафій. Впродовж 1799-1800 рр. К. Цецішовський видав 15 дозволів на відкриття нових публічних каплиць. За 1798-1820 рр. єпископ висвятив 170 нових молодих священників як дієцезіальних, так і представників чернечих орденів (не враховуючи дияконів, субдияконів та ін.). 5 квітня 1817 р. К. Цецішовський в урочистій обстановці в луцькому катедральному соборі наклав єпископську сакру на нового керівника Кам'янецької дієцезії о. Франциска Мацкевича.

Єпископ К. Цецішовський, за допомогою, хоч в основному і короткотривалою, єпископів-помічників займався плідною душпастирською працею. Серед коад'юторів варто відзначити препозита катедральної капітули і генерального вікарія дієцезії Яна Канти Підгороденського, ректора Головної Віленської Семінарії Ієроніма Стройновського та брацлавського генерального вікарія Андрія Холоневського [1, 145; 5, 7- 20 зв]. Єпископ освятив костели в селищах Тучин і Клевань (Рівненський деканат, 1799 р.), в Берестечку (Дубнівський деканат, 1801 р.), в Голобах (Ковельський деканат, 1802 р.), в Білогіродці і Бутовцях (Заславський деканат, 1808 р.), в Невіркові (Новоград-Волинський деканат, 1808 р.) тощо. З 1807 р. під контролем К. Цецішовського розпочато реконструкцію храму св. Варвари в м. Бердичеві. Особлива увага до цього костелу з боку єпископа була викликана, передусім, через те, що єпископ протягом 1795-1798 рр. неодноразово змушений був затримуватися в Бердичеві, оскільки у той час в Житомирі йшла реконструкція храму св. Софії. Однак, тоді костел св. Варвари був незначним, і єпископ К. Цецішовський зупинявся в монастирі кармелітів. Тому єпископ і підтримував реконструкцію бердичівського храму. Роботи були завершені у 1826 р., по закінченні яких відбулося освячення. Однак, варто зазначити, що активна діяльність, передусім щодо заснування нових парафій, була можлива лише в перші роки ХІХ ст.. Вже 14 липня 1819 р. вийшов указ імператора Олександра І “Про заборону римо-католицькому духовенству будівництва своїх церков без потреби” (функції контролю за виконанням цього указу покладалися на губернську адміністрацію) [7, 58-62].

На посаді єпископа Каспер Казимир Цецішовський розвинув енергійну пастирську діяльність: відвідував найвіддаленіші куточки Волині, оглядав костели і плебанії, багато розмовляв з віруючими. Часто закупував на власні кошти харчі та ліки для хворих. Щорічно призначав значні суми із своїх доходів на одяг для бідних дітей і на утримання калік. Значну увагу приділяв вихованню духовенства і освіті людей, закладаючи школи у різних парафіях єпископства [14, 38-97]. Особливим чином К. Цецішовський записався в історію Житомирської духовної семінарії. У 1785 р. він написав Положення для внутрішнього життя семінарії, за яким семінарія жила довгий час. Щоб забезпечити стабільне фінансування семінарії, єпископ власним коштом будує і заселяє коло Фастова село Фастівку.

Приділяв увагу єпископ К. Цецішовський парафіяльному шкільництву. У грудні 1803 р. він відгукнувся на заклик візитатора шкіл Волинської, Подільської та Київської губерній Тадеуша Чацького. Була прийнята ухвала про зобов'язання луцько-житомирського духовенства щодо складання як пожертви однієї десятої частини доходів на утримання парафіяльних шкіл [17, 54-57].

З огляду на зазначені події, варто згадати, що саме у луцько-житомирського єпископа Каспера Цецішовського мінський єпископ Якуб Ігнатій Дедерко знайшов для себе притулок. За розпорядженням імператора Олександра I Я. Дедерко був позбавлений можливості керувати Мінською дієцезією, а у 1816 р. він взагалі був усунутий з дієцезії, в основному за підтримку греко-католиків. Власне, в цей час він переїжджає до Олики, де провів 13 років, аж до смерті 13 лютого 1829 р.

Визначною подією, як зазначали сучасники, в житті Луцько-Житомирської дієцезії став ювілей 60-річчя священства єпископа К. Цецішовського. Це було по-справжньому свято, яке відмічалось в Луцьку восени 1825 р. У ньому прийняла участь велика кількість духовенства, учнів, мешканців міста і навколишніх територій. Із Бердичева була делегація на чолі з рабином, щоб від імені єврейського населення міста скласти побажання і виразити вдячність за допомогу під час епідемії. Тобто єпископ не звертав уваги на національну, релігійну приналежність, коли мова йшла про допомогу в нещасті [13, 686-698].

Однак з часом у єпископа все менше залишається можливостей для плідної і активної праці в галузі поширення віри та християнських чеснот на підлеглих йому територіях з огляду на посилення загальноімперською владою політики русифікації і підтримки православ'я. Діяти всупереч законам Російської імперії для К. Цецішовського було справою фактично нереальною. З іншого боку, взнаки даються також роки тяжкої праці, погіршення здоров'я (значна втрата зору і сили в ногах) і вік – понад 70 років. Дослідник Ю. Білоусов стверджує, що “саме ці обставини слабкого фізичного стану і були вирішальними, коли Микола I дав згоду на призначення єпископа К. Цецішовського митрополитом могилівським і адміністратором Віленської єпархії”. У 1827 р. луцько-житомирський єпископ Каспер Казимир Цецішовський був іменованій могилівським архієпископом. Номінація зі сторони папи Леона XII була затверджена 23 червня 1828 р. К. Цецішовському було на той час 83 роки, він мав ослаблене здоров'я. Тому керування архієпископством він довірив іменованому 26 червня 1828 р. могилівським суфраганом Йоахиму Юзефу Грабовському, який, однак, помер у січні 1829 р. Архієпископ К. Цецішовський, передусім у зв'язку із слабким здоров'ям, отримав від царя згоду на подальше своє перебування в Луцьку. До заслуг К. Цецішовського на посаді архієпископа зараховують те, що було ліквідовано усі єпископські вакансії. Помер 86-річний митрополит після довгої хвороби 28 квітня 1831 р. в Луцьку. Був похований в луцькій катедрі святих Петра і Павла, де надгробний монумент поставив йому його наступник на посаді луцько-житомирського єпископа Михайло Пивницький. Російською владою єпископ Каспер Цецішовський був нагороджений у 1798 р. орденом Олександра Невського (у зв'язку із вступом на трон нового царя), а у 1805 р. – бронзовим хрестом [16, 480-496].

Отож, з кінця XVIII ст. Римо-Католицька Церква на Волині була поставлена в нові, складні для розвитку, умови. На початку XIX ст. протягом майже 30 років луцько-житомирським єпископом був Каспер Казимир Цецішовський (1798-1827 рр.). У складних умовах притиснення РКЦ російським самодержавством, йому вдавалося зберегти лояльність до влади, турбуватися про розвиток, хоча й обмежений, релігійного римо-католицького життя на підлеглих йому теренах, не обминати увагою усіх знедолених, незалежно від віросповідання. Саме його толерантність стала важливим інтеграційним чинником у складний час русифікації Волині.

ПРИМІТКИ:

1. Державний Архів Житомирської Області (далі ДАЖО). – ф. 178, оп. 4, спр. 8: Листування єпископа Цецішовського з римо-католицьким департаментом. – 45 арк.
2. ДАЖО. – ф. 178, оп. 4, спр. 37: Відомості деканів про стан парафіяльних костелів. – 35 арк.
3. ДАЖО. – ф. 178, оп. 4, спр. 160: Рапорти Луцької римо-католицької духовної консисторії з різних питань. – 112 арк.
4. ДАЖО. – ф. 178, оп. 6, спр. 1058: Послужний список Луцького і Житомирського єпископа і Кавалера Цецішовського – суфрагана Луцького і Кавалера єпископа Підгороденського – коад'ютора іменованого єпископа і кавалера Пивницького. – 10 арк.
5. Центральний Державний Історичний Архів України в м. Києві. – ф. 2227, оп. 1, спр. 569: Книга резолюцій і розпоряджень Луцької католицької консисторії. – 20 арк.
6. Акты и грамоты о устройстве и управлении римско-католической церкви в Империи Российской и Царстве Польском. – СПб., 1849. – 264 с.
7. Білоусов Ю. Київсько-Житомирська римо-католицька єпархія: Історичний нарис. – Житомир, 2000. – 314 с.

8. О. Ковалів В.-Й. Архієпископ Каспер-Казимир Цецішовський (1798-1831) // Волянина з Волині. – 1997. – Ч. 4 (17). – С. 36-39.
9. Chrzanowski I. W obronie sponiewieranej czci metropolity Kaspra Cieciszowskiego. – Lwów, 1936. – 7 s.
10. Ks. Kumor B. Odrodzenie religijne w zaborze rosyjskim // Historia Kościoła w Polsce. – Poznań; Warszawa, 1979. – t.II: 1764-1945: Cz. 1: 1764-1918 / pod red. ks. B. Kumora i ks. Z. Obertyńskiego. – S. 474-479.
11. Loret M. Kościół katolicki w początku panowania Aleksandra I (1801-1815). – b.m., 1900. – 29 s.
12. Prokop K. Sylwetki biskupów łuckich // Biblioteka „Wołanie z Wołynia”. – Biały Dunajec; Ostróg, 2001. – T. 20. – 262 s.
13. Ks. Schenk W. Służba Boża // Historia Kościoła w Polsce. – Poznań; Warszawa, 1979. – t.II: 1764-1945: Cz. 1: 1764-1918 / pod red. ks. B. Kumora i ks. Z. Obertyńskiego. – S. 686-698.
14. Ks. Wysocki J. Dzieje Kościoła w Rzeczypospolitej w okresie stanisławowskim // Historia Kościoła w Polsce. – Poznań; Warszawa, 1979. – t.II: 1764-1945: Cz. 1: 1764-1918 / pod red. ks. B. Kumora i ks. Z. Obertyńskiego. – S. 38-97.
15. Ks. Wysocki J. Kościół Katolicki w zaborze rosyjskim w latach 1772-1815 // Historia Kościoła w Polsce. – Poznań; Warszawa, 1979. – t.II: 1764-1945: Cz. 1: 1764-1918 / pod red. ks. B. Kumora i ks. Z. Obertyńskiego. – S. 175-208.
16. Bp. Urban W. Dzieje ustroju Kościoła na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim // Historia Kościoła w Polsce. – Poznań; Warszawa, 1979. – t.II: 1764-1945: Cz. 1: 1764-1918 / pod red. ks. B. Kumora i ks. Z. Obertyńskiego. – S. 480-496.
17. Zasztowt L. Kresy 1832-1864. Szkolnictwo na ziemiach Litewskich i Ruskich dawnej Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1997. – 452 s.